

МОДИФІКАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ЧАСОПРОСТОРУ У ПЛОЩИНІ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО РОМАНУ

MODIFICATION OF ARTISTIC SPACE-TIME IN THE PLANE OF THE POSTMODERN NOVEL

Кушнірова Т.В.,

orcid.org/0000-0003-3489-2767

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

Мокляк О.І.,

orcid.org/0000-0003-1883-1593

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету*

Слоневська І.Б.,

orcid.org/0000-0001-6960-0539

*кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

Пірошенко С.Ю.,

orcid.org/0000-0002-5818-1735

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної літератури та культурології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

У статті акцентовано увагу на категорії художнього часу і простору, які є невід'ємними складовими літературного твору і безпосередньо визначають організацію і структуру художнього тексту.

Авторками розглядаються ідентифікації категорій художньої літератури доби постмодернізму, серед яких хронотоп посідає одне із головних і вагомих місць, виступаючи універсальною складовою семантичного літературного простору.

Наголошується на тому, що в художньому постмодерністському творі можливі різні способи репрезентації темпоральності в залежності від авторських інтенцій. Автори можуть включати в текст твору інформацію, спрямовану в минуле (ретроспекція) або в майбутнє (проспекція). Час в літературі постмодернізму може сповільнюватися або прискорюватися, підкреслюючи події, наділені особливою художньою значимістю і переміщаючись через незначні події, залишати їх без авторської і читацької уваги.

Зазначено, що час в постмодерністському художньому тексті створюється за моделлю фізичного часу, тому відображає множинність його ознак, таких як безперервність, наповненість подіями, лінійна або циклічна модель руху, але незмінно спрямована з минулого в майбутнє через сьогодення. Послідовність часу в художньому тексті постмодерністів може порушуватися залежно від задуму автора, майстерності письменника в описі подій та характеристик персонажів.

Проаналізовано хронотоп як один з конструктивних елементів художньої системи роману Майкла Каннінгема «Години», який є тривимірним, але неперервність сюжету реалізується по-особливому, з урахуванням композиційних варіацій. Простежується реалізація просторово-часової організації у романі на прикладі окремих хронотопів.

Відмічено властивості хронотопу, необхідні для аналізу художнього постмодерністського тексту, а саме місце і час дії твору, лінійний або нелінійний розвиток дії, наявність повернень в минуле, зміни між стадіями розвитку сюжету тощо. Вказується, що категорія часопростору у постмодерністському контексті виконує функцію синтезу, відображає світогляд письменника та його естетичні погляди.

Ключові слова: хронотоп, структура художнього твору, категорія, модифікація, постмодерністський роман.

The article focuses on the categories of artistic time and space, which are integral components of a literary work and directly determine the organization and the structure of a literary text.

The authors consider the identification of categories of literary fiction of the postmodern era, among which the chronotope occupies one of the main and significant places, acting as a universal component of the semantic literary space.

It is emphasized that in a postmodern work of art, different ways of representing temporality are possible, depending on the author's intentions. The authors can include information directed to the past (retrospection) or to the future (prospec- tion) in the text of the work. Time in postmodern literature can slow down or speed up, emphasizing events endowed

with special artistic significance and moving through insignificant events, leaving them without the author's and reader's attention.

It is noted that time in a postmodern literary text is created on the model of physical time, therefore it reflects the multiplicity of its features, such as continuity, fullness of events, linear or cyclic model of movement, but invariably directed from the past to the future through the present. The sequence of time in a postmodern literary text can be disrupted depending on the author's intention, the writer's skill in describing events and characterizing characters.

The chronotope is analysed as one of the constructive elements of the artistic system of Michael Cunningham's novel "The Hours", which is three-dimensional, but the continuity of the plot is realized in a special way, taking into account compositional variations. The implementation of the space-time organization in the novel is traced using the example of individual chronotopes.

The properties of the chronotope necessary for the analysis of a postmodern literary text are noted, namely the place and time of the work's action, linear or nonlinear development of the action, the presence of returns to the past, changes between the stages of plot development, etc. It is indicated that the category of space-time in the postmodern context performs the function of synthesis, reflects the writer's worldview and aesthetic views.

Key words: chronotope, structure of the work of art, category, modification, postmodern novel.

Постановка проблеми. З другої половини ХХ століття у колі наукових зацікавлень літературознавців значне місце посідає аналіз просторово-часових координат художнього твору, а саме дослідження особистісного авторського сприйняття просторово-часової парадигми, дій і думок персонажів у зазначеному вимірі. Тому на сьогодні важливим є вивчення художньої сутності хронотопу, його характеристик та способів зображення у тексті, а також визначення ролі часопростору в літературному творі. При аналізі твору часто стає потрібним визначити просторово-часову структуру та насиченість художнього світу, оскільки цей контент в багатьох випадках характеризує стиль твору чи напрям, а також вказує на доцільність використання оповідних чи динамічних елементів у творі.

На сьогодні у науковій галузі, вивчення проблеми простору та часу в літературних творах постмодернізму є обмеженим. У вітчизняній і зарубіжній науці дуже мало праць, у яких ретельно б обговорювалися і порівнювалися різні часом несумісні, філософські підходи до тлумачення художнього простору і часу, особливо його ролі у сприйнятті й створенні постмодерністського літературного тексту.

Зауважимо, що зарубіжні письменники доби постмодернізму у своїй творчості демонструють високу майстерність гри з часом і простором, використовуючи часові зрушення, поєднання різночасових пластів, збільшують просторову межу завдяки часу. Час і простір визначають параметри художнього світу твору. Їх відношення в романтичній архітектоніці відображають структуру авторської свідомості, її розуміння світу, набір філософських уявлень і, отже, їх інтерпретація – пошук засобів вираження авторської ідеї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відмітити, що дослідженню хронотопу приділено значну увагу як вітчизняними, так і закордонними вченими. Хронотоп, будучи формотвор-

чою категорією художнього тексту, є однією з ключових і найцікавіших у радянському літературознавстві проблем, зокрема дослідники у своїх працях виявили роль, значимість та функції часопростору у структурі художнього твору.

Час і простір є об'єктом дослідження численних українських науковців, зокрема: Н. Копистянської, І. Роднянської, С. Скварчинської, З. Тураєвої, Т. Кушнірової, Н. Шерстюк тощо [8]. У зазначених дослідженнях хронотоп вивчається як літературознавча категорія, особлива увага звернена його генезу, еволюцію та дискурс.

Категорію хронотопу в сучасній прозі вивчають Т. Бовсунівська, Я. Голобородько, Т. Гундорова, А. Ткаченко, які вказують на просторовість постмодернізму, що полягає у відтворенні всіх раніше існуючих моделей часу та їх взаємодії на ігрових принципах [1; 2]. Варто зазначити дисертацію О. Кискіна «Урбаністичний хронотоп у постмодерністському романі», в якій вчений відзначає посилення фрагментарності, індивідуалізацію часопростору у творах письменників-постмодерністів [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність звернення до проблеми обґрунтована тим, що часово-просторова організація художнього світу на межі ХХ-ХХІ століть стала більш складною у порівнянні з традиційними часово-просторовими моделями. Мотивація даного аналізу спричинена необхідністю визначення категорій художньої літератури доби постмодернізму, серед яких хронотоп посідає одне із головних місць.

Постановка завдання. Представлене дослідження полягає у виявленні особливостей модифікації поетики хронотопу та специфіки його організації, що проілюстровано на прикладі постмодерністського роману Майкла Каннінгема «Години».

Виклад основного матеріалу. Початком теоретичного дослідження проблеми художнього часу і простору є трактат німецького дослідника

Г. Лессінга «Лаокоон, чи про межі живопису й поезії» [7], у якому умовно поділено види мистецтва на просторові та часові. Втім, Г. Лессінг на підсвідомому рівні відчував, що цей розподіл не є точним. Тому питання такого поділу в його праці остаточно не вирішене.

У працях радянських вчених послідовно розгорнуто філософське осмислення простору й часу як всеосяжних та всеохоплюючих форм буття матерії, що нерозривно пов'язані між собою, єдність яких проявляється в русі й розвитку матерії. На думку дослідників, хронотоп – це категорія літератури, що виражає нерозривність простору і часу, для яких характерним є взаємоперехід (час характеризується через простір і навпаки) [6].

Важливу роль в осмисленні природи часу та простору відіграла концепція французького філософа А. Бергсона. У його вимірі час сприймається як ланцюг, який приходить до нас у образах, а отже, являє собою результат психологічного, емоційного відбору, зокрема інтенсивність психічних станів визначає плинність часу та наповненість простору [6]. Концепція тривалості А. Бергсона стала переломним моментом в осмисленні цього поняття і підштовхнула дослідження часу у річищі феноменології Е. Гуссерля і фундаментальної онтології М. Гайдегера.

Варто зазначити, що в сучасному літературознавстві виникло кілька підходів до проблеми часопростору. Теоретичний, який передбачає розуміння сутності даної категорії, виявлення її значення, ролі, особливостей функціонування в художньому творі. По-друге, конкретно-практичний, мета якого – дослідження хронотопу на матеріалі творчості окремих письменників. По-третє, комплексний підхід, який би розглядав час і простір в єдності з усіма компонентами літературного твору і категоріями художнього світу.

В останні роки широке розповсюдження здобули міждисциплінарні дослідження. При інтеграції наук з'явився повний спектр робіт, написаних на межі філософії та фізики, культурології та філології, соціології та психології тощо. У цих дослідженнях категорія часопростору розглядається в непорушній єдності з буттям людини [4]. Об'єктом вивчення стає хронотоп мегасвіту, макросвіту і мікросвіту. За словами науковців, дана категорія виступає ключовою категорією існування і осмислення буття. Вона являє собою єдність фактичного, теоретичного і сприйманого часопростору. Саме у цьому контексті виділимо сучасний підхід, котрий являє собою трактування просторовості саме у творах постмодерністської епохи.

Так, сучасні теорії часопростору захоплюють розмаїттям тлумачень. Науковці зазначають, що ентропійна модель світу не є загальною та існує в історії культури всього 100 років, а за 2000 років до цього людство користувалося есхатологічною (переважно християнською у нашому регіоні) концепцією часу. У своїх працях науковець наголошує на відмінності в творі між авторським та неавторським хронопом, або ж міфопоетичним та художнім текстом. Ідеї міфопоетичного часопростору, спираючись на концепції циклічності часу, розвиваються в напрямку мотивації часопростору на основі специфіки національних культурних типів [4].

Доба постмодернізму – епоха руйнування всіх канонів та умовностей. Постмодернізм як сучасне світосприйняття – своєрідний протест проти реальності, полеміка з модернізмом, і одночасно певного роду підведення підсумків і переосмислення. У теорії постмодернізму хроноп стає стабільною категорією. Дослідження М. Ліповецького, І. Скоропанової, В. Куріцина містять звернення до часово-просторової парадигми сучасного роману [2]. Велику увагу приділяють дослідники у постмодерністських творах класифікації хронотопу, таких як: соціальний, культурно-історичний, психологічний, біологічний, фізичний. Кожен із цих типів часопростору має особливі властивості, характеризує певну індивідуальність буття людини, що знаходить відображення в художній творчості.

Хронотоп – невід'ємна складова структури художнього твору, тому взаємодіє з іншими його рівнями. Слід звернути увагу на мовний рівень і систему образів та символів. Ці рівні саме у літературних текстах постмодерністів передають відомості про особливості художнього часу і простору конкретного твору. Художні образи й символи пов'язують категорію хронотопу з реаліями зовнішнього світу, безпосередньо відображаючи індивідуальне світосприйняття людини.

Зазначимо, що більшість класичних уявлень про хронотоп як органічну цілісність сюжетних відношень не повністю працюють при аналізі текстів постмодернізму. Адже для них характерний новий тип семантичної структури, тобто процес, що спільний і в модернізмі, і в авангарді, і в постмодернізмі. Цей тип відокремлює їх і в той же час поєднує.

Зокрема, М. Ліповецький виділяє актуальність теорії хронотопу в аналітичній практиці постмодернізму. Хроноп, на думку науковця, є домінуючою формулою моделювання хаосу в постмодерному тексті. Художня стратегія, зорієнтована

на пошук «розсіяних структур» хаосу, виявленого в образі світу культури (за Ліповецьким), показує значну активізацію творчого хронотопу [5].

Слід зауважити, що постмодерністська література значно змінила традиційну модель побудови часопростору. Цікавою є фрагментарність «мандрівного» тексту, де хронотоп подається хаотично, в оповіді головних героїв не спостерігається послідовність подій, час і простір є змінним, і будується зі спогадів мандрівників [1].

Сучасний автор усвідомлено дестабілізує загальноприйнятну модель створення мистецького часу і простору, щоб читач самотійно мав змогу проаналізувати реалії та ситуації, які відбуваються у творі. Автору цікаво замовчувати подальші події, бо інтерпретація тексту читачем може не збігатися з початковим авторським задумом. У творах жанру, наприклад, «подорожі» письменники граються з текстом, часом і простором, що впливає на жанрову специфіку, композиційну структуру та зображення художнього образу. Так, у творах-мандрах відтворюється досить хаотичний та непослідовний характер викладу матеріалу, саме це пов'язане із авторським ставленням до зображуваної дійсності. Простір формується за допомогою авторської інтенції, подорож дозволяє авторові-мандрівникові акцентувати на певних відрізках свого життя, що і призводить до так званої непослідовності часу.

Варто зазначити, що, зокрема, характерним для травелогу є свобода жанру, яка впливає на часово-просторову організацію тексту. Письменники-постмодерністи застосовують цікавий стилістичний прийом—зворотний погляд, який дозволяє створювати мандрівний простір у тривимірній площині. Перед нами одразу постає минуле, теперішнє й майбутнє. Герой-мандрівник подорожує у теперішньому, місця певних локацій призводять до виведення «картин минулого», а майбутнє ж, навпаки, представлено як своєрідна перспектива продовження подій у житті мандрівника. Адже під час мандрування відбувається перегляд життєвих цінностей, формування світогляду, а отже, емоційний стан людини, якщо говорити про художній текст, не регулює структурування часопростору, і останній, відображається через психологічні колізії та внутрішній стан суб'єкта.

Простір у художньому творі постмодерністів багатогранний. До прикладу, вчена Н. Копистянська поділяє його за різними аспектами [5]: локальний (зовнішній) і психологічний (внутрішній). Локальний художній простір переважно поєднує реальний і вигаданий авторами

світи. У творі не уточнюється, наприклад, фантастичний світ, його розташування, проте визнаються закони, що діють там, і які не мають нічого спільного зі земними.

Слід зауважити, що трансформація часу, переплетення минулого, сучасного й майбутнього, одночасність подій у різних вимірах впливають на структуру сюжету та композиції і є базою зазначених творів.

Відмітимо, що сучасні науковці визначають також закритий і відкритий простір, а також внутрішній простір, як відтворення автором емоцій, переживань героїв, які потрапляють у чужий світ. Цікавим у цьому контексті є роман сучасного американського автора Майкла Каннінгема «Години» (Michael Cunningham «Hours») [3] Художній простір зазначеного роману є тривимірним, проте неперервність сюжету реалізується особливим чином, з урахуванням сюжетних і композиційних варіацій; багаторазові переходи від однієї сюжетної лінії до іншої не виглядають нелогічними чи абсурдними. Автору вдається майстерно об'єднати ці три сюжетні лінії в одну, у різних розділах роману простір представлений то об'ємно-статично, то об'ємно-динамічно.

У романі «Години» категорії часу та простору набувають особливого значення, стають важливими для всієї структури роману, а сюжет і зміст твору залежать переважно від цих двох понять, які формують темпорально-локальні зв'язки в літературному тексті.

Під час написання роману «Години» М. Каннінгем звертався до твору В. Вулф «Місіс Деллоуей», а також запозичив риси деяких героїв та їх репліки для створення власного тексту. Таким чином формується складна поліфонічна система голосів, у межах якої «розмивається сама категорія самовираженого «Я» [1]. У творі описано життя і робочі будні письменниці Вірджинії Вулф через історії трьох жінок: самої Вулф, яка працює над романом «Місіс Деллоуей»; Лори Браун, молодої дружини-матері, яка задихається в рамках свого життя в Лос-Анджелесі; і Клариси Воган, яка організовує вечірку в сучасному Нью-Йорку для свого близького друга-письменника Річарда, який помирає від СНІДу.

Три героїні, які присутні у різній дійсності (реальній та вигаданій), в різний час, утворюють один великий образ – багатогранну сутність. Це передбачало від автора багатовимірною локального зображення, переміщення просторово-часових координат. Героїні поділені і місцем, і часом, проте одночасно об'єднані. М. Каннінгем застосовує метод художнього контрапункту,

завдяки якому в єдину картину твору входять три лінії, що розвиваються паралельно.

Час, який є внутрішнім образом роману, записаний вже у назві, у слові «години», і є своєрідним центром, опорною точкою, яка утримує багатшаровість форми твору. При сприйнятті і наступному порівнянні назви зі змістом твору проявляється категорія часу, у свідомості читача активується концепт *time*, виконується розумовий добір відповідних семантичних та лексичних компонентів слова *hour*.

У творі подано одразу декілька часових відрізків, причому простір і час однієї сюжетної лінії незвичним чином переплітаються з часом і простором іншої, взаємодіючи і пересікаючись на різних рівнях. Розглядаючи категорію художнього часу у творі, варто звернути увагу на те, що час подій у всіх історіях всього лише один день, проте події розгортаються у трьох різних просторах. Час у романі перервний: автор умовно розбиває весь день на невеликі часові фрагменти, логічно завершені, і розповідає про події, які відбуваються у житті трьох героїнь у кожному з цих відрізків. Проте, коли читаєш роман, створюється враження, що швидкість плину часу у творі сповільнена, бо автор детально описує події дня кожної з героїнь та приділяє увагу кожній дрібниці.

Також суттєвим жанровим чинником у постмодерних творах є хронотоп дороги. Мотивація зображення даного хронотопу полягає у створенні нового «тонкого» світу, пошуку місця для себе в іншому світі, допомозі комусь із персонажів чи пошуку спасіння для людства загалом [4].

Коли ми обговорюємо хронотоп дороги, суттєво відрізнити два поняття: дорогу як певну абстрактну дію та її фактичне втілення. Для кращого розуміння цієї дефініції достатньо навести фрази «збиратися в дорогу» і «іти по дорозі», що наочно демонструють зазначену розбіжність. У романі М. Каннінгема «Години» дорога зустрічається і в тому, і в іншому значенні. Твір і починається з мотиву дороги: *«Вона твердо прямує до річки, напевне знаючи, що хоче зробити, але навіть цієї миті задивляється на крейдяні пагорби, церкву й кількох залитих жовтавим сяйвом овечок, що мирно пасуться під вечірнім небом. На якусь хвилю вона зупиняється, переводячи очі з овечок на небо, а тоді йде далі»* [3, с. 9]. І це дорога не тільки до річки, як ми розуміємо в прямому сенсі цього слова, а й шлях життєвого вибору – жити або не жити, траса, яка змінить усе. Таке відчуття, ніби час у цьому епізоді зупинився. Можна стверджувати, що хронотоп дороги у зазначеному епізоді розкритий і як абстрактна дія, і як конкретна її реалізація.

Хронотоп дороги у аналізованому творі тісно пов'язаний з хронотопом зустрічі. Саме сюжет роману будується як ланцюг випадкових і одночасно не випадкових зустрічей, під час яких ми бачимо ті чи інші вчинки героїв, що обумовлюють перелом подій, зміну долі та історії. З іншої сторони, зустрічі сприяють розвитку характерів головних героїв і маркують етапи їх становлення. Все це можливо завдяки незвичайним сплетінням часу і простору в потоці життя, де минуле, теперішнє і майбутнє складають одне ціле.

В романі яскраво описаний момент зустрічі Клариси і Луї, її давнього знайомого: *«Вона впускає його в під'їзд. Звісно. Це Луї. Ніхто інший, принаймні жоден житель Нью-Йорка не дозволив би собі отак просто подзвонити в двері, не попередивши телефоном про свій візит»* [3, с. 123]. Варто звернути увагу на часову координату, вони не бачилися п'ять років, саме тому момент зустрічі є особливим.

Кожна зустріч Клариси з Річардом також не залишається поза увагою. І цих зустрічей декілька. Прокоментуємо одну із них: йдучи другий раз до Річарда, вона ще і не здогадується, що це їхня остання зустріч:– *«Вона кидається у кімнату, Річард у халаті верхи сидить на підвіконні: одна нога худа – у квартирі, а друга, невидима для Клариси, – у повітрі на висоті п'ятого поверху»* [3, с. 192]. Буквально за декілька хвилин Річард кидається з вікна і розбивається на смерть. Кожна з цих зустрічей не є випадковою чи не важливою, розмови, які відбуваються між Клариссою і Річардом і першого, і другого разу допомагають читачу краще зрозуміти життя героя.

Отже, хронотоп зустрічі психологічно значно насичений переживаннями героїв; застосовуються епітети, які характеризують простір у відповідності з характером зустрічі. У романі почуття головних героїв відображаються саме у просторі, який їх оточує. І хронотоп дороги, і хронотоп зустрічі відіграють важливу роль в організації сюжету твору. Введення цих хронотопів дозволяє автору повніше виявити персонажів, описати реальність, в якій вони існують, звернути увагу читача на проблеми цього часу.

Таким чином, час та простір знаходяться у відносинах єдності, сповненої філософського змісту. В романі М. Каннінгема «Години» шлях руху, що об'єднує час та простір, переростає в колооберт життя, загального взаємозв'язку та взаємозалежності елементів буття. В романі практично кожен розділ перекликається з іншим, попередня історія зміщується з наступною, простір, в яких розгортається сюжет, дивним чином накладається один на інший, а часові кордони розмиваються.

Дуже символічним є і те, що поняття часу відображується вже і в самій назві роману. Як видно з аналізу поданих прикладів, категорії художнього часу і простору є ключем до розуміння структури і смислової сторони роману М. Каннінгема «Години», який можна вважати яскравим прикладом вдалого поєднання форми і змісту.

Висновки. Моделі представлення часу у світовій літературі постійно змінювалися протягом років. Найсміливіші хронотопні експерименти відзначаються в літературі другої половини ХХ століття та на початку ХХІ століття.

Ми зазначили, що у трипеті «минуле – сучасне – майбутнє» перевагу надають майбутньому або ж поєднуються фактичний час і з одночасним (вигаданим) у постмодерністських творах. Відповідно письменники описують «інший» час, як того вимагає мистецький задум: трансформація, переплетення минулого, сучасного і майбут-

нього, одночасність подій у різних вимірах, вплив на побудову сюжету та композиції і є фундаментом творів цього жанру.

Наприклад, простір у фантастичному творі постмодерністів представлено без деталізації топографії, проте в описах соціально-побутових деталей читач може зрозуміти період чи добу (минулу або сучасну), а вигаданий простір – відображення авторської ідеї, пов'язаного з певною ідеєю: інший світ, потойбічний світ, планета Земля після екологічної катастрофи тощо.

Отже, зображений простір у творах постмодерністів постає особливим – через протиставлення (замкнений/відкритий), взаємопереплетення (зовнішній/внутрішній), емоційний аспект (позитивний чи негативний). Так, наповнення простору переважно характеризується синкретизмом – поєднанням аспектів реальних, фантастичних та міфологічних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків.: Вид-во «Діса плюс», 2015. 368 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Bovsunivska.pdf> (дата звернення: 11.09.2025).
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: український літературний постмодернізм. Київ.: Критика, 2005. 263 с.
3. Каннінгем М. Години. Пер. з англ. О. Постранської. Харків: Віват, 2017. 224 с.
4. Кискін О. Урбаністичний хронотоп у постмодерністському романі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. Київ, 2006. 20 с.
5. Копистянська Н. Час/художній час: до питання про історію поняття і терміна. *Вісник Львівського університету: Серія філологічна*. Львів, 2008. Вип. 44. Ч. I. URL: https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/popna_articles.pdf (дата звернення: 11.09.2025).
6. Король Л. П. Літературно-філософські аспекти осмислення часу та простору в художньому творі. *Від бароко до постмодернізму*: збірник наукових праць в 2 томах. Дніпро: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2013. Вип. XVII. Т. 1. С. 52–57. URL: <https://zarlit.dp.ua/index.php/BP/article/view/10> (дата звернення: 15.09.2025).
7. Миленька Г. «Лаокоон» Г. Е. Лессінга: потенціал семантичного підходу. *Українські культурологічні студії* 1(6). 2020. URL: [file:///C:/Users/SV/Downloads/kulturologia_1-6-2020_watermark_Optimized_23%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/SV/Downloads/kulturologia_1-6-2020_watermark_Optimized_23%20(3).pdf) (дата звернення: 10.09.2025).
8. Шерстюк Н. Хронотоп як літературознавча категорія: генеза, еволюція, дискурс. *Філологічні науки*: зб. наук. праць Полтав. нац. пед. ун-т імені в. В.Г. Короленка. Полтава, 2018. Вип. 28. С. 56–61. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2fc54b8c-2d1b-4a82-8b8f-40194b9586a6/content> (дата звернення: 12.09.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025